

Милош Луковић<sup>0</sup>

### РЕШАВАЊЕ ТЕРМИНОЛОШКИХ ПИТАЊА У ИЗРАДИ ОПШТЕГА ИМОВИНСКОГ ЗАКОНИКА

Као што смо образложили у нашим претходним радовима,<sup>1</sup> све термине Општега имовинског законика за Књажевину Црну Гору (у даљем тексту: Општи имовински законик) чију генезу можемо пратити на основу расположивих извора свrstали смо према сродности института које означавају 30 група термина, а на челу сваке групе налази се носећи термин из њеног сastava. У претходном броју овог часописа коментарисали смо 14 група тих термина, а у овом раду коментаришемо преосталих 16 група термина (и то по азбучном редоследу носећих термина из групе).

I. *наруч или ћосуда* [чл. 265–270, 876. ОИЗ ЦГ], *давалац у наруч* [члан 876. ОИЗ ЦГ], *узималац у наруч* (члан 876. ОИЗ ЦГ]

Институт *ћослуђе* (лат. *commodatum*, франц. *le prêt à usage*, нем. *der Leihvertrag*) Општи имовински законик назива *наруч* или посуда, док га Грађански законик Србије (§ 582) назива *наруч* или *ћослуђа*, а савремено законодавство (Закон о облигационим односима) само *ћослуђа*. *Правно-јолијичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 324) користи термин *ћосудна ћогодба*, *posudna pogodba*.

<sup>0</sup> Др Милош Луковић, научни сарадник, Балканолошки институт САНУ, Београд.

<sup>1</sup> Овај рад представља у суштини наставак разматрања проблематике генезе терминологије Општега имовинског законика које смо започели чланком у претходном броју овог часописа. Уп. такође Луковић 2004, 275–288.

Код уговора о *наручу* или *йосуди* Општи имовински законик странке назива: 1) *давалац у наруч* (франц. *la préteur a usage*, нем. *der Verleiher* или *Commodant*), 2) *узималац у наруч* (франц. *l'emprunteur*, нем. *der Entlehner*). Грађански законик Србије (§ 587. ГЗС) користи термине *господар сивари* *датије у наруч* и *йослуготримац*.

Савремено законодавство дефинише описно стране код института послуге, а *Правно-йолијичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 170) има посебан назив само за једну уговорну страну: *узималац у йосуду*, *йосудовник*; *posudovnik*.

Лексема *наруч* јавља се и у Стулићевом и Вуковом речнику, збиркама народних песама и пословица Вука Каракића, збиркама хрватских народних песама (1864) Луке Марјановића, делима Ђуре Даничића, Лазара Арсенијевића Баталаке, Франа Иванишевића (о Пољицама), Стевана Дучића (о Кучима), Мићуна Павићевића (о народном благу Црне Горе), као и у *Зборнику за народни живој Јужних Славена* (књ. 9). У истом значењу лексему посуда бележи Вуков речник.

II. незвано вришење шуђих йослова [чл. 191, 587–594, 947. ОИЗ ЦГ], незвани вришилац шуђеџа йосла [чл. 162, 947. ОИЗ ЦГ], господар йосла [члан 947. ОИЗ ЦГ]

За означавање института *неовлашћено вришење йослова за рачун другог лица* (лат. *gestio negotiorum*, франц. *la gestion d'affaires*, нем. *die Geschäftsführung*) Општи имовински законик користи израз *незвано вришење шуђих йослова*. О томе је расправљао Одбор приликом читања нацрта Законика, па је на крају закључио да за лице које се без овлашћења подухватило туђег посла (лат. *negotiorum gestor*) остане термин *незвани вришилац „јер друге ријечи нема”*.<sup>2</sup> Другу страну пак Законик назива *господар йосла* (лат. *dominus negotii*, франц. *le maître de l'affaire*, нем. *der Geschäftsherr*).

За овај институт Грађански законик Србије (§ 628, 629) не ма посебан термин већ га дефинише описно, а стране назива: *онај који би се без јуномоћја шуђеџа йосла примио и онај за која је йосао учињен*. *Правно-йолијичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 170) има посебан назив само за једну уговорну страну: *узималац у йосуду*, *йосудовник*; *posudovnik*.

---

<sup>2</sup> *Бојовић* 1992, 188.

аустројске словенске језике (стр. 244) користи само термин *пословодство*, *poslovodstvo*.

У савременој правној теорији веома је коришћен термин *незвано вришење штучих послова* из Општег имовинског законика,<sup>3</sup> или се у савременом законодавству (Закон о облигационим односима) користи модификовани термин *вришење штучих послова без налođa, као и пословодство без налođa*, а стране се називају: *послововођа без налođa и лице чији је посао*.

III. *одржај* [чл. 45, 46, 91, 845. ОИЗ ЦГ]

Један од начина стицања својине – институт *одржаја* (лат. *ius capio acquisitiva*, франц. *l'usucaption* или *la prescription acquisitive*, нем. *die Ersitzung*) управо је тако назван у Општем имовинском законику за Црну Гору. Грађански законик Србије (§ 922) тај институт назива *засићарелосӣ* за *стицање својине и других стварних права*, а *Правно-поплитичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 193) користи термин *досјелосӣ, dosjelost*.

Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је расправљао о конкурентним терминима *одржање* и *одржај*, око којих су била подељена мишљења чланова Одбора. Богишић је у записнику Одбора констатовао да је књижевник Томо Ораовац „чуо ријеч *одржај* у простоме народу”,<sup>4</sup> што је вероватно и одлучило да превагне термин *одржај*. Он се користи и у савременом законодавству (Закон о основним својинскоправним односима).

IV. *осиљава* [чл. 378, 379, 380–382, 384–387, 881, 882 ОИЗ ЦГ], *аманетӣ* [чл. 390, 882. ОИЗ ЦГ], *осиљава у неволи* [члан 882. ОИЗ ЦГ], *осиљавилац* или *давалац на осиљаву* [чл. 383, 881. ОИЗ ЦГ], *хранилац* или *хранилац ствари* [чл. 378, 881. ОИЗ ЦГ]

О именовању уговора о *осиљави* (лат. *depositum*, франц. *dep. miserabile, le dépêt nécessaire*, нем. *der Verwahrungsvertrag*) и уговор-

<sup>3</sup> Уп. Лексикон драђанског права 1996, 391, 513, Лексикон облигационог права 2001, 214, 279.

<sup>4</sup> Из текста записника не може се закључити да ли је овај податак прибављен непосредно од Тома Ораовца, који је једно време боравио на Цетињу, или из некога његовог дела, чији наслов нисмо могли утврдити.

них страна Одбор је водио опсежну расправу приликом првог читања нацрта Законика.<sup>5</sup> У записнику Одбора забележено је мишљење чланова Одбора: „Мисле да је *сахрана* боље него *йохрана*, а ријеч *сахрана* као *укој* у народу се не говори, то је књижевничка ријеч. У народном животу има исто као и у Римљана двије врсте остава, тј. *йросија осішава*, која се разумије у народу али се ријетко каже, него се *каже дагох дана храни*. Друга је врста која одговара међу мање и међу више римскому *depositum miserable*. То бива кад ко кому даде ствар с особите вриједности, а највише кад се даје потајно за које му није мило да му свак зна, те у томе има некакав елеменат особитог повјерења.” За ово друго значење Општи имовински законик користи термин *аманет*, с којим се Богишић сусретао током анкете у Црној Гори 1873. године.<sup>6</sup> О његовом значењу расправљано је и приликом другог читања нацрта Законика и Одбор је тада констатовао да је „добро и јасно”.<sup>7</sup> Сличан аманету је и интитут *осішаве у невољи*, а за овај назив Богишић каже у свом писму К. Војновићу да се састоји од две речи „чисто народне”, али да их је он први употребио као термин.

Термине *осішава* и *аманет* има и Грађански законик Србије, али су они у потпуности дублетни, без разлика у правном значењу (§ 569, 579). *Правно-политичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 593) користи термин *осішава*, *остава*. Савремено законодавство (Закон о облигационим односима) користи искључиво термин *осішава*. Лексему *осішава* бележе иначе Јамбренићев и Вуков речник.

Одбор је такође расправљао о називима уговорних страна. За назив стране које нешто даје у оставу (лат. *deponens*, франц. *le déposant*; нем. *der Hinterleger* или *Deponent*) Одбор је констатовао да „може проћи *ханилац*, који је вазда бољи него *чувар*, само нека се не мијеша с ријечју *ханишељ*, који значи да храну даје.” Треба, међутим, приметити да је у Његошевом језику лексема *ханишељ* употребљена управо у значењу „чувар”.<sup>8</sup> За страну која нешто прима у оставу (лат. *depositarius*, франц. *le dépositaire*, нем. *der Verwahrer*) Одбору је било теже да се одлучи, тако да је констатовано: „Мучније је за другу ријеч јер да се узме *осішав-*

---

<sup>5</sup> *Бојовић* 1992, 121.

<sup>6</sup> *Бојовић* 1984, 430.

<sup>7</sup> *Бојовић* 1992, 188.

<sup>8</sup> Уп. *Речник Његошева језика*, 477.

љач, остављају обојица, него ту треба остављачу додати и други назив те чекати да се практика одлучи. По томе за прву ријеч нек се каже *оставилац* или *давалац на остававу*.” У свом писму К. Војновићу Богишић понавља разлоге да ни термин *оставилац* ни термин *остављач* нису добро решење, па каже да уговорници могу рећи: „Остављам ти то”; „Остави ми то”.

Грађански законик Србије (§ 571, 572) користи за уговорне стране термине *остављач* и *чувар остававе*, а *Правно-јулијашка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 127, 593) термине: 1) *йокладашљ*, *давашљ на остававу*, *оставодавац*, *остављач*; *давашљ на остававу*, *оставилац*, *оставодавац*, *йокладодавац*; 2) *оставојримац*; *ostavoprimec*. У савременом законодавству (Закон о облигационим односима) користе се термини *оставодавац* и *оставојримац*.

V. *йомеђаш* [члан 50. ОИЗ ЦГ], *йомеђашке земље* [члан 849. ОИЗ ЦГ], *йомеђашко послужје* [чл. 144–155, 851, 854, 855. ОИЗ ЦГ], *йомеђашка угодба* [чл. 110–143, 849, 850. ОИЗ ЦГ], *послобишица* [чл. 115, 856. ОИЗ ЦГ], *прогон* [чл. 115, 856. ОИЗ ЦГ]

Власници суседних земљишних парцела, које Ошти имовински законик означава термином *йомеђашке земље*, а Грађански законик Србије термином *суседне земље* (лат. *praedia vicina*, франц. *les propriétés sines*, нем. *die benachbarten Grundstücke*), имају извесна међусобна права и обавезе, која су установљена законом или се пак утврђују уговором између ових суседа. Савремено законодавство означава их термином *службености*. Ошти имовински законик означио је термином *йомеђашка угодба* оне службености које сâм закон установљава у интересу власника суседних земљишних парцела, тзв. *законске службености*. За овако установљене службености Грађански законик Србије (§ 340) такође користи термин *законске службености (сервиши)*. Лексема *йомеђашки* јавља се и у Вуковом речнику.

У Оштем имовинском законику постоје три врсте по-међашких угодби: 1) *послобишица*, коју Грађански законик Србије (§ 354) назива *право на стазу на шуђој земљи* (лат. *iter, ius eundi*, франц. *le droit de passer*, нем. *das Recht des Fussteiges*); 2) *прогон*, који Грађански законик Србије (§ 355) назива *право на прогон своје стике преко шуђе земље*; 3) *право шута*, које Грађански законик Србије (§ 356) назива *право на шут на шуђе земљи*.

И термин *ποστοῖαι* и термин *πρόγον* Богишић је узео из живога говора у Црној Гори, с тим што је термин *ποστοῖαι* у народном говору имала и дублет *стопајник*, који није уврштен у Законик.<sup>9</sup> Приликом другог читања нацрта Законика Одбор је констатовао разлику између права постопице и прогона на следећи начин: „Постопица се држи да је кад човјек сам прелази или води коња или вола за собом. А прогон кад се ћера више брава или говеда.”

У Законику је (члан 856) значење ових термина разлучено овако: „Ко је овлаштен да преко туђе земље постопицом прелази, тиме још нема право да стоку туда прогони.” Првобитне лексеме *ποστοῖαι* (у вези с лексемом *стопа*), имала је значење „ступати ногом, ходати”, а лексема *πρόγον* (од глагола *προγονίας*) значење „пут којим се стока гони на пашу или с паше”. Трећа, најшира врста службености означена је као *πράγμα πούπα*, а дефинисана је у истом члану Законика помоћу термина *ποστοῖαι* и *πρόγον* на следећи начин: „Ко има право пута, тај може туда не само све чинити што му допушта постопица и прогон, него може и најтежа бремена туда вући.”

VI. *πράγμα πρέχει κυῆνε* [чл. 49–52, 57, 58, 60, 64, 107, 254–256, 873. ОИЗ ЦГ], ближика [чл. 48–50. ОИЗ ЦГ], *βραΐστιβο* [члан 714. ОИЗ ЦГ], шире *βραΐστιβο* [члан 714. ОИЗ ЦГ], уже *βραΐστιβο* [члан 714. ОИЗ ЦГ], *βραΐστιβενικ* [члан 49. ОИЗ ЦГ], пâc [чл. 49, 107. ОИЗ ЦГ], *πλεμε* [члан 709. ОИЗ ЦГ], *πλεμενικ* [чл. 49, 712. ОИЗ ЦГ], *δρυγοπλεμενικ* [чл. 55, 61, 62. ОИЗ ЦГ], *πλεμενска заједница (комун)* [члан 709. ОИЗ ЦГ], комуници [члан 77. првог издања ОИЗ ЦГ], *πλεμенски збор* [члан 710. ОИЗ ЦГ], *сељанин* [члан 49. ОИЗ ЦГ], *δρυγοсељанин* [чл. 61, 62. ОИЗ ЦГ], село [чл. 121, 130. ОИЗ ЦГ], *μεђа* [члан 299. ОИЗ ЦГ], *μεђаш* [чл. 49, 50. ОИЗ ЦГ]

Одлучивши се за дублетне облике *κυῖον* и *κυῆνα* у завршници другог читања Законика,<sup>10</sup> Одбор је омогућио да се термин *κυῆνа* употреби и за означавање института који и Грађански законик Србије (§ 670) и савремено законодавство (Закон о наслеђивању Републике Србије) називају *πράγμα πρέχει κυῖον* (лат. *ius protimiseos*). Дакле, Законик користи термин

<sup>9</sup> *Боžишић* 1986, 126.

<sup>10</sup> *Бојовић* 1992, 188.

*право ћрече кућње*. У вези с *правом ћрече кућње*, а првенствено ради означавања лица којима то право припада, у Законик је уврштен низ термина чије порекло и значење треба разјаснити. Подаци о томе могу се у траговима наћи и у записницима Одбора, а о некима од тих термина писао је и Богишић.

Законик је пре свега утврдио (члан 48) да право прече купње припада *ближикови*. С изразом *ближика* Богишић се сусретао током анкете у Црној Гори 1873. године, када је забележен и облик *близика*.<sup>11</sup> Богишић каже да се овим изразом у Црној Гори и Боки означава „сва својина у братству и племену, дакле сви *agnati*”, а да је реч веома стара и да се среће се у писаним споменицима још у 13. веку. Богишић даље вели да је Вук није навео у свом речнику, али се среће код Стефана Митрова Љубишеве, а и Богишић ју је употребљавао у *Зборнику садашњих ћравних обичаја у Јужним Словена* (1874). Лексема *ближика* налази се и у Пољичком статуту и у још неким статутима приморских градова и општина писаних на народном језику.

Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је констатовао: „Премда ријеч *ближика* значи не сусједа него сродника, зато се усваја *браћивеник*, јер је браћивеник по мушкиј лози а *помеђаши* су сусједи земаљски, а *сусјед* је они што је близу куће.”<sup>12</sup> И поред оваквог разлучивања значења наведених термина, одредбе Законика (чл. 48. и 49) о лицима којима припада *право ћрече кућње* (чл. 48. и 49) формулисане су тако да се термин *ближика* односи не само на браћивенике и племенике већ и на друге међаше и сељане. То прелази границе изворног значења овог термина резервисаног за круг ближих сродника по патријархалним критеријумима.

За овако дефинисану категорију *ближика* Законик је утврдио ред првенства у коришћењу *права ћрече кућовине*. Најпре долазе на ред *браћивеници*, и то првих шест пасова, мада је током читања нацрта Законика постојао предлог да се обухвати чак десет пасова.<sup>13</sup> Тиме је практично одређен круг оних браћивеника који се сматрају *ближиком*. Сличан редослед првенства у праву прече куповине утврђује и Грађански законик Србије (§ 670).

---

<sup>11</sup> Богишић 1984, 430.

<sup>12</sup> Бојовић 1992, 79.

<sup>13</sup> Бојовић 1992, 147.

У Законику се (члан 714) користе термини *шире и у же браћство*, али се не дају њихове дефиниције. То заправо значи да је при редиговању Законика појам био јасан и да га за кориснике Законика није требало ближе дефинисати (односи се на све сроднике који потичу од једнога претка и носе заједничко презиме). Током анкете у Црној Гори 1873. године Богишић се сретао (поред терминâ *шире браћство и у же браћство*) и с терминима: *јако браћство (јачица) и нејако браћство (нејачица), браћственик, начелник браћства (родонаачелник)*.<sup>14</sup> Законик користи домаћу реч *пâс* за означавање степена сродства (колена), која се јавља и у Његошевом језику, а крактеристична и данас за колоквијалну праксу у Црној Гори (нпр. изрека: „Да пâс пâсу казује!”). Термин *браћство* налази се и у Польичком статуту.

Право прече купње по Законику припадало је *йлеменицима*. Законик користи термин *йлеме* кад говори о имовинским односима, али га не објашњава; претпоставља се да је значење свим корисницима Законика јасно. Богишић се током боравка у Црногори (посебно кад је био њен министар правде) бавио социолошко-правним изучавањем црногорских племена.<sup>15</sup> У Законику се тај термин користи за означавање територијалне јединице која има познате границе, заједничке институције и имовину, а она је делимично повезана сродничким односима (који су заправо одлика братства у саставу племена). Термин *йлеме* налази се и у Польичком статуту и још неким статутима приморских градова и општина на народном језику.

Општи имовински законик (члан 709) утврђује да се свако „племе сматра правим имаоником, за све што се тиче опште племенске заједнице (комун)”, те да је у тој заједници „најглавније: гора, паша, вода, у колико што од тога није већ подијељено”. На тај начин дефинисан је термин *йлеменска заједница – комун*. У првом издању Законика (члан 77) користи се и облик *комунница*, а потом се од те шире верзије термина одустало вероватно због ређе употребе од парњака *комун*. Истовремено Законик ту имовину назива и племенским имањем, којим управља заједничка институција *йлеменски збор*. Приликом другог читавања нацрта Законика Одбор је сматрао да термин *збор* треба за-

---

<sup>14</sup> Богишић 1984, 431.

<sup>15</sup> Видети о томе више у Мартиновић 1958, 242–248; Луковић 2003.

менити термином *скуї* или *йлеменска скуїшина*.<sup>16</sup> Грбальски законик користи термине *брашка скуїшина* и *збор*, а термин *збор* налази се и у Польичком статуту и још неким статутима приморских градова и општина на народном језику. Термин *имање* јавља се такође и у Польичком статуту и Грбальском законику.

Припадника (члана) племена Законик назива *йлеменик* (попут *браїсвеник*), а њему по Законику припада и право прече куповине (као и братственику) по утврђеном редоследу. Да би дефинисао до краја тај редослед, Законик је увео и термин *сељанин* (јавља се и у Његошевом језику и Польичком статуту), који се односи на становника оног села где се налази добро на које се право прече куповине односи. *Сељанин* је фактички и племеник, а често и *браїсивеник*, али не припада кругу *ближике*, тј. братственицима првих шест пасова сродства. Они сељани чија се имања граниче с добром о којем је реч Законик означава као *међаше* (термин *мејаш* налази се и у Польичком статуту, а термин *међаш* у неким статутима приморских градова и општина на народном језику; термин *међа* постоји у Польичком статуту и Грбальском законику). А оне *сељане* који нису *међаши* Законик означава термином *другосељани*. Човек из другог племена који има какав имовински интерес означен је пак као *другойлеменик* (у овом контексту „*иноплеменик*“). Термин *другобраїсвеник* логички није долазио у обзир јер припадник другога (иначе) братства није уопште братственик лица о коме се ради. Њему братственик (припадник истог братства) може бити *ближика*, *међаш* и *сељанин*, а ако то није, Законик га третира једнако као све друге сељане и племенике.

VII. *йреїїосіїавка* [чл. 976. и 977. ОИЗ ЦГ], *йреїїосіїавка без доховора* [члан 77. ОИЗ ЦГ], *доховор* [чл. 9, 113, 242, 316, 347, 451, 647, 706, 713, 977. ОИЗ ЦГ], *рок* [чл. 27, 46, 88, 90, 179–181, 186, 191, 282, 980–985. и др. ОИЗ ЦГ], *їрилика* [чл. 6, 44, 84, 85, 101, 109, 221, 223, 231, 234. итд. ОИЗ ЦГ], *їриода* [чл. 571, 664, 672, 673, 776, 871. ОИЗ ЦГ], *додир или веза* [чл. 439, 465, 721, 767, 769, 849, 850, 932, 970. ОИЗ ЦГ], *їосљедак* [чл. 198, 97. ОИЗ ЦГ], *исїрава* [чл. 972, 973 ОИЗ ЦГ], *свједоџба* [чл. 28. првог издања ОИЗ ЦГ, чл. 613. ОИЗ ЦГ]

---

<sup>16</sup> *Бојовић* 1992, 184.

Приликом разматрања нацрта Законика Одбор је расправљао о терминима за неке процесне радње и апстрактне појмове. За термин *предпоставка* Одбор је у завршници другог читања закључио да се од *предпоставка* „ништа није могло наћи боље [...] којој кад треба може се додати без *договора*“.<sup>17</sup> Термин *предпоставка* (лат. *praesumptio*) користио је и Закон о грађанској поступку Краљевине Србије (§ 179), а користи га и савремено законодавство (нпр. Закон о парничном поступку). Правна теорија разликује *обориве правне предпоставке* (*praeumptiones iuris tantum*) и *необориве правне предпоставке* (*praeumptiones iuris et de iure*).<sup>18</sup> За ову другу врсту претпоставки Општи имовински законик користи термин *предпоставка без договора*, кад „законодавац не допушта ничијег поговора некој предпоставци“ (члан 977). Термин *договор* налази се и у Пољичком статуту.

У завршници другог читања нацрта Законика Одбор је такође закључио да термин „*прилике* нек буде где то смисао допушта”, а „за остале случајеве ће не може да буде нека је: *везе и додирни*“. Тако је термину *везе и додирни* намењено најшире значење „околности“, а понекад и „односи“. Дублет термину *прилика* у Законику (јавља се и у Његошевом језику) представља термин *пригода*.

За термин *посљедици*, који је био првобитно употребљен у нацрту Законика, Одбор је констатовао да се у народу њиме означавају заправо „потомци који после остају”, те да треба узети термин посљедица, „што се боље разумије у народу“.<sup>19</sup> У Законик ипак није уврштен облик *посљедица већ само посљедак/посљедици*. Одбор је прихватио термин *исправа*,<sup>20</sup> какав је већ постојао у Грађанском законику Србије (§ 334, 337). У Општем имовинском законику налази се и термин *свједоуба*, какав има и Грађански законик Србије (§ 13, 382–385), а налази се и у Грбальском законику (*свједочба*) и Пољичком статуту (*свидочба*).

---

<sup>17</sup> *Бојовић* 1992, 187.

<sup>18</sup> *Лексикон српско-права* 1996, 528.

<sup>19</sup> *Бојовић* 1992, 99.

<sup>20</sup> *Бојовић* 1992, 79.

VIII. рукогаће или зајам [чл. 258–260, 875. ОИЗ ЦГ], рукодавалац [члан 875. ОИЗ ЦГ], узајмилац или узималац рукогаћа [члан 875. ОИЗ ЦГ]

За означавање института зајма (лат. *mutuum*, франц. *le prêt* [*de consommation*], нем. *das Darlehen, Darleihen*) Богишић каже да је у Црној Гори веома жива употреба и термина *рукогаће* (поред општег термина *зајам*),<sup>21</sup> с којим се сретао већ током анкете у Црној Гори 1873. године.<sup>22</sup> Термин *рукогаће* односио се на позајмицу новца или других истоврсних („суврстих“) ствари. То потврђује још један „извањац“ који је дуже боравио у Црној Гори – Милорад Медаковић, секретар владике Петра Петровића Његоша, а потом и књаза Данила, с тим што он прецизира да је *рукогаће* зајам „готове аспре“, тј. новца.<sup>23</sup> Етимологија овог термина ослања се на чин давања на позајмицу *из руку*, дакле ствари малог волумена а велике вредности (какву представља новац). Грађански законик Србије (§ 593) користи термин зајам, а исти термин (*зајам, zajam*) има и *Правно-политичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 124). Термин *зајам* налази се и у Польичком статуту.

За уговорну страну која даје зајам у Црној Гори су били уобичајени називи: *рукодавалац, рукодавац, рукодавник*. Грађански законик Србије (§ 596) користио је термине *зајмодавац, позајмилац*, а *Правно-политичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 124) има само први од ова два термина (*зајмодавац, zajmodavac*). У савременом законодавству (Закон о облигационим односима) користи се такође термин *зајмодавац*.

За уговорну страну која прима зајам (франц. *l'emprunteur* или *le débiteur*, нем. *der Schuldner*) у језичкој пракси у Црној Гори (и шире) није било посебног назива, па је то причињавало потешкоћу. Зато се Богишић одлучио за то да у једном делу Законика (чл. 258–264) уговорне стране означи општијим терминима (који се користе за све врсте дуговинских односа) *дужитељ* и *дужник*. У другом делу Законика, где се дефинише сâм уговор о зајму (члан 875), определио се пак за специфичан црногорски термин *рукодавалац* (уговорна страна која даје зајам) и за тер-

<sup>21</sup> Богишић 1986, 124. На крају другог читања нацрта Законика Одбор је констатовао да је реч рукогаће средњег рода; видети Бојовић 1992, 187.

<sup>22</sup> Богишић 1984, 433.

<sup>23</sup> Медаковић 2001 [1860], 145.

мин узајмилац (уговорна страна која узима зајам), за који ипак закључује да није „згодно” употребљен.<sup>24</sup> Међутим, термин узајмилац користи (уз дублет *зајмоЯримац*) и Грађански законик Србије (§ 596) док се *Правно-јолићичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 453) задовољава општијим термином *дужник, дужник*. Савремено законодавство користи термин *зајмоЙримац*.

IX. *стараитељство* [чл. 653–655, 660, 670–672. ОИЗ ЦГ], *стараитељ* [чл. 644–646, 648, 653, 664, 960, 961. ОИЗ ЦГ], *стараитељка* [члан 961. ОИЗ ЦГ], *штитеник* [чл. 673, 960, 962. ОИЗ ЦГ] имовинска својевласништво [чл. 501–510, 636–642, 953, 957. ОИЗ ЦГ], *својевласник* или *штуновласник* човјек [члан 481. и наслов испред члана 636. ОИЗ ЦГ]

Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је предложио да се првобитни термини *надзор* и *надзорба* замене термином *стараитељство* (лат. *tutela, cura*, франц. *la tutelle, la curatelle*, нем. *die Vormundschaft, die Curatel*), а да у значењу и „тutor“ и „куратор“ остане иста реч: *стараитељ* (лат. *tutor, curator*, франц. *le tuteur, le subrogé tuteur, le curateur*, нем. *der Vormund, der Mitvormund, der Curator*).<sup>25</sup>

*Правно-јолићичка терминологија за аустријске словенске језике* користи термине: *штупорство; tutorstvo, zakrilstvo*, као и *штупор; tutor, zakrilnik*. Савремено законодавство (Породични закон Републике Србије) користи термине *стараитељство* и *старалац*.

У свом писму К. Војновићу<sup>26</sup> Богишић каже да је термин *штитеник* његова „формација“ и да се односи на појам *pupilus*. За овај појам Закон о старатељству Краљевине Србије имао је термин *стараник*. Савремено законодавство (Породични закон Републике Србије и Породични закон Републике Црне Горе) такође користе термин *штитеник*. И за термине *имовинска својевласништво* (франц. *la capacité, нем. die Handlungsfähigkeit*) и *својевласник* [човјек], чији је дублет *штуновласник* човјек, Богишић каже да представљају његову творевину. У савременом законодавству (Закон о облигационим односима) за ове правне појмове кори-

---

<sup>24</sup> *Богишић 1986*, 127.

<sup>25</sup> *Бојовић 1992*, 74.

<sup>26</sup> *Мартиповић 1958*, 202, 203.

сти се термини *јословна стјособносӣ и јословно стјособно лице* док их Грађански законик Србије (§§ 38, 39, 533, 920) дефинише описно.

Х. *стівар* [чл. 159, 237, 258, 526, 542, 808–810, 839, 875, 932. ОИЗ ЦГ], *суврсїа сїтвар* [чл. 159, 237, 258, 526, 542, 810, 839, 875, 932. ОИЗ ЦГ], *шварна стівар* [члан 871. ОИЗ ЦГ], *главна стівар* [члан 808. ОИЗ ЦГ], *узъредна стівар или узъредица* [чл. 808, 809. ОИЗ ЦГ], *ਾриложе сїтвари* [чл. 95, 809. ОИЗ ЦГ], *ਾриродни їлодови* [чл. 22, 23, 93, 158, 163, 165, 178, 184, 188, 239, 670, 707, 823, 864, 878, 884. ОИЗ ЦГ], *роg* [чл. 113, 303, 305, 308, 309, 311, 312. ОИЗ ЦГ], *ਾрииаша* [чл. 313, 315, 317, 321, 323, 442. ОИЗ ЦГ], *доходии* [чл. 106, 158, 162, 165, 167, 184, 823. ОИЗ ЦГ], *ਾриходи* [чл. 628, 744, 968. ОИЗ ЦГ], *ਾриg или ਾрирасӣ* [чл. 229, 383. ОИЗ ЦГ], *ਾреокреїај сїтвари* [чл. 68, 69. ОИЗ ЦГ], *ਾреокреїаch* [члан 68. ОИЗ ЦГ]

Појам *стівар* (лат. *res*) представља један од темељних института грађанског права, а непосредан је објекат тзв. *стіварних їрава*.<sup>27</sup> Отуда именовање свих појмова у вези са појмом *стівар* има системски карактер. Терминологија Општега имовинског законика у тој сфери прилично је специфична, а записници с читања нацрта Законика сведоче о напору да се проберу терми ни који би ваљано изразили хијерархију појмова у области стварних права и уједно били разумљиви корисницима Законика. И Богишић је коментарисао неке од одабраних термина. Зато се ваља осврнути на кључне појмове везане за појам *стівар* да би биле разумљиве разлике међу појединим предложеним и прихваћени решењима у Законику. При том треба имати у виду упозорење наших правника цивилиста да је терминологија у овој области „неуједначена како у упоредном законодавству тако и у правној теорији”.<sup>28</sup>

У свом писму К. Војновићу Богишић наглашава да је термин суврсте *стівари* (лат. *rei fungibles*) његова творевина, уз напомену да би облик *суврсїне стівари* био погрешан.<sup>29</sup> У савременом законодавству (Закон о облигационим односима) користи се термин *заменљиве стівари*. Законик користи и термин *шварна стівар* (лат. *res corporalis*, франц. *la chose corporelle*,

---

<sup>27</sup> О томе видети више у *Лексикон ѡрађанског їрава* 1996, 687, 690, 692.

<sup>28</sup> *Станковић–Орлић* 1999, 9.

<sup>29</sup> *Мартиновић* 1958, 203.

нем. *die körperliche Sache*), а за исти појам Грађански законик Србије користи термин *тјелесна ствар*, као и *Правно-йолићичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 304): *тјелесне ствари, tjelesne stvari*. Поводом овог института Одбор је приликом првог читања нацрта Законика закључио да је „*тјелесно* ријеч двосмислена и треба ју изоставити”, те да „*тјелело* је само човечије *тјелело*“.<sup>30</sup> То су били разлози да се уместо термина *тјелесна ствар*, која се већ користила у законодавству, уведе термин *тварна ствар*. Лексема *тјелесни* регистрована је као *славенизам* у Његошевом језику. Грађански законик Србије (§ 184) користи термин *тјелесна ствар* (као и термин *бестјелесна ствар*), а има га *Правно-йолићичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 304): *тјелесне ствари, tjelesne stvari*. Савремена правна теорија користи термине *тјелесна ствар* и *бестјелесна ствар*.<sup>31</sup>

Говорећи о стварима у имовини, Опши имовински законик дели ствари према различitim критеријумима, а за објашњење терминолошких проблема најважнија је подела ствари на *главне* и *узгредне*. Термин *главна ствар* (лат. *res principalis*, франц. *la chose principale*, нем. *die Hauptsache*) користи се и у Грађанском законику Србије (§ 189) и у *Правно-йолићичкој терминологији за аустријске словенске језике* (стр. 273). Општи имовински законик (члан 808) дефинише *главну* и *супоредну ствар* на следећи начин: „Главна је ствар она која може самостално опстајати, и сама по себи служити послу за који је одређена; напротив *узгредна* је ствар или узгредица она која је одређена да служи другој, главној ствари, или да допуња службу којој је главна намењена.“ Савремена правна теорија појам *узгредна ствар* из Општега имовинског законика идентификује с појмом *супоредна ствар*, али сматра да је тај појам обухваћен ширим појмом (и општеприхваћеним термином) *припадак*, који се овако дефинише: „Припадак је покретна ствар која служи за употребу друге ствари (главне ствари) према њеној намени, под условом да је с њом у таквој стварној вези која одговара том циљу.“<sup>32</sup>

Општи имовински Законик не користи пак термин *припадак* већ *прилогје*, који се односи не само на *узгредну ствар* (уз-

---

<sup>30</sup> *Бојовић 1992*, 74.

<sup>31</sup> Видети *Лексикон ћрађанског права 1996*, 51, 687.

<sup>32</sup> Видети *Станковић-Орлић 1999*, 9–12.

зредицу) него уопште на све „што јој се дода или прида, па потекло то из ње саме или дошло изван ње”.

Тако појам *приложје* из Законика обухвата и појмове *плодови ствари*, који се према устављеном критеријуму деле на *природне* (лат. *fructus naturales*) и *грађанске* (*fructus civiles*). Богишић каже да је термин *плод* (*плодови*) у смислу *fructus naturales* веома распрострањен у приморским крајевима, али да је мало коришћен у „загорским крајевима”. Запазио је да Црној Гори тај термин није непознат, с тим што је од њега распрострањенији термин *рој* (који се користи и у Грбаљском законику, док у статутима неких других приморских општина овај термин означава само „братство” [*gens*]).<sup>33</sup> Уврстио је обе речи у Законик за означавање *fructus naturales*, док је за означавање *fructus civiles* у Законику коришћен термин *доходак/доходи* (јавља се и у Његошевом језику, Пољичком статуту и неким другим статутима приморских градова и општина на народном језику). У савременом праву пак за *fructus civiles* користи се термин *приходи* (*производи ствари*).<sup>34</sup> И Законик има термин *приход*, али га употребљава у најширем значењу: за означавање стицања било какве вредности (новчане и неновчане) којом се увећава имовина. С тим термином Богишић се сусретао у току анкете у Црној Гори 1873. године,<sup>35</sup> а он постоји и у статутима неких приморских градова и општина.

Једну врсту *природних плодова ствари* представља повећање броја грла стоке природним размножавањем, за штâ је Богишић узео реч *пришаша*. За њу Богишић каже да је „врло обична” у Црној Гори,<sup>36</sup> а уједно скреће пажњу на њено драгачије значење које је Вук забележио: „онај дио животиње, који се не продаје”. Грађански законик Србије (§ 260) користи пак термин *приплод од живоштиња*.

Приликом другог читања нацрта Законика Одбор је констатовао да исто значење као реч *пришаша* има и реч *приг*,<sup>37</sup> али да се употреба речи *приг* може проширити „и на другу ствар”.<sup>38</sup> Тако се у Законику *приг* користи као дублет термина *прирасӣ*.

---

<sup>33</sup> Богишић 1986, 126.

<sup>34</sup> Видети Станковић–Орлић 1999, 12–13.

<sup>35</sup> Богишић 1984, 438.

<sup>36</sup> Богишић 1986, 126.

<sup>37</sup> Бојовић 1992, 117.

<sup>38</sup> Бојовић 1992, 108.

Грађански законик Србије (§ 186, 258–254, 638) и савремена правна теорија тај институт називају *прирашићај* (лат. *accessio*, нем. *der Zuwachs*).<sup>39</sup> *Правно-йолијичка шерминологија за аустријске словенске језике* (стр. 680) *прирашићај* назива умножење, умноженje. А институт *прирашићаја* означава спајање ствари, односно вредности (материјал и рад) што припадају разним власницима између којих не постоји уговорни однос.<sup>40</sup>

*Прирашићај* је дакле један од начина стицања својине. Постоји неколико врста *прирашићаја*, од којих се једна врста у савременој правној теорији назива *прерага* (лат. *specificatio*, франц. *spécification*, нем. *die Verarbeitung* или *Umgestaltung des fremden Stoffes*). Грађански законик Србије (§ 269) има термин *прерага* *шумје ствари*, а Општи имовински законик *преокрећај ствари*. Приликом првог читanja нацрта Законика констатовано је да је „ријеч *преокрећај* од глагола преокренути”, те да се „преокренути може и ствар израђена”, а да се „онај који преокреће зове преокретач”.<sup>41</sup> У завршници другог читана нацрта Законика закључено је да остаје термин *преокрећај* „јер се не може ништа боље наћи”.<sup>42</sup> У свом писму К. Војиновићу Богишић каже да је од „народног глагола” преокренути „посве законито направио преокретај”, или да се смисао овога термина јасно види из формулатије у Законику (члан 68): „Ко радом својим преокрене...”.<sup>43</sup> Законик је усвојио и термин *преокрећач* (лат. *specificator*), коме у Грађанском законику Србије одговара термин *прерадилац* или *прерадач*.

XI. *суг* [чл. 7, 8, 17, 19–21, 28, 647, 653, 795–797, 897, 903, 932, 949, 950, 963, 973, 976, 977, 986, 1112. ОИЗ ЦГ], *судац* [чл. 722, 781, 782, 821, 834, 923, 925. ОИЗ ЦГ], *судска пресуда / пресуда суда* [чл. 26, 65, 145, 198, 634, 742, 795–797, 841, 871. ОИЗ ЦГ], *осуда* [члан 220. ОИЗ ЦГ]

За термин *суг* (нем. *das Gericht*), који је доследно употребљен у Законику, Богишић у свом чланку о стручним изразима у

<sup>39</sup> Уп. Лексикон *грађанској права* 1996, 582. Важећи Закон о основним својинскоправним односима (чл. 22–26) овај институт дефинише описано.

<sup>40</sup> Уп. Лексикон *грађанској права* 1996, 583.

<sup>41</sup> *Бојовић* 1992, 85.

<sup>42</sup> *Бојовић* 1992, 187.

<sup>43</sup> *Мартиповић* 1958, 203.

законима<sup>44</sup> каже да је то општесловенска реч, која је жива у свим словенским језицима (код Бугара *съд*, код Словенаца *sod*, код Руса *судъ*, код Чеха *soud*, код Пользака *sad*). *Правно-јоли-тичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 240) за немачки термин *das Gericht* утврдила је термин *sodnija*.

Термин *судишиће*, који је обновљен у Далмацији у Богишићево време за означавање окружног суда као више инстанце, није употребљен у Општем имовинском законику јер се то значење косило са значењем које су му придавали у Црној Гори. Када би ко у Црној Гори онога времена био нездовољан одлукама суда, рекао би: „Ово није суд него судиште!“ То значи да тај суд својом неправедношћу подсећа на место где су развалине, остаци правога суда, те се наставак *-ишиће* додаје на основну реч исто као и код речи *кућишиће*, *капунишиће* и сл. Поред тога, истиче Богишић, Вук реч *судишиће* наводи са значењем *судбина* = *fortuna*, па је и то било разлог више да се одустане од употребе облика *судишиће* и поред начелне тежње кодификатора да специфицира сродне термине.

Међутим, Богишић није коментарисао реч *судац* (нем. *der Richter*), која је такође доследно употребљена у Законику. Иако се током анкете у Црној Гори сусретао с термином *судија*,<sup>45</sup> дао је предност облику *судац*, који се употребљавао у Приморју, чему се није противио ни Одбор приликом читања нацрта Законика. Термин *судац* налази се у Польском статуту и у неким другим статутима приморских градова и општина на народном језику. У законодавству Кнежевине / Краљевине Србије био је устаљен термин *судија*.<sup>46</sup> *Правно-јоли-тичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 433) и за српску и за хрватску страну утврђује оба облика: *судија*, *судац*; *sudac*, *sudija* (према редоследу навођења ових термина рекло би се да је предност дата ипак првоименованом термину: *судија* за српску страну, а *sudac* за хрватску страну; то се касније усталило у језичком стандарду Срба и Хрвата).

Основну одлуку суда Општи имовински законик означава термином *судска пресуда* или *пресуда суда* (нем. *das Urteil*), а у једном случају и *осуда*. У Грабљском законику јавља се термин

---

<sup>44</sup> Богишић 1986, 127.

<sup>45</sup> Богишић 1984, 440.

<sup>46</sup> Речник закона 1856, 482.

аресуда, а у Польичком статуту и неким другим статутима при-  
морских градова и општина на народном језику користи се тер-  
мин *осуга*. Законодавство Кнежевине / Краљевине Србије има  
термин *аресуда*,<sup>47</sup> као и *Правно-популаричка терминологија за  
аустријске словенске језике* (стр. 544), а користи га и савремено  
Законодавство (Закон о парничном поступку, Закон о кри-  
вичном поступку).

XII. *суйона* [чл. 442–445, 892. ОИЗ ЦГ], *суйоник* / *суйониши* [чл.  
442–445. ОИЗ ЦГ], *орба* [члан 327. првог издања ОИЗ ЦГ], *ора-  
ње* [члан 446. ОИЗ ЦГ]

Називе *суйона* и *суйоник* Богишић је сретао током анкете  
у Црној Гори 1873. године<sup>48</sup> и за њих каже да су „чисто црногор-  
ске”.<sup>49</sup> Етнографи су их забележили и касније у Кучима.<sup>50</sup> При-  
ликом првог читања нацрта Законика Одбор је констатовао да у  
Законику не треба употребити реч *суйоништво* него *суйона*,  
„која је љепша”.<sup>51</sup> Такође је констатовао да се у истом значењу  
чује, али знатно ређе, и реч *суйаша*.

Супона означава врсту уговора коју је Законик дефинисао  
на следећи начин: „Супона је, кад неколико кућа своју животи-  
њу или дио ње измијешају, па раздијеливши је на струке (млад,  
овце, козе, волове, итд.) свакој струци поставе по пастира, те их  
све уједно отпреме на пашу, где сав гној од помијешане стоке  
бива за супоничку заједницу.” Члан супоничке заједнице назива  
се *суйоник*.

Богишић је процењивао да је изван Црне Горе овај уговор  
веома редак, те да стога његовог назива нема ни код Вука, мада  
он наводи реч *суйојник* у другачијем значењу. Иначе, Богишић  
сматра да етимологију речи супона није тешко објаснити, да је  
она у почетку имала облик *сйона*, а проширен лик *суйона* наст-  
ао је као и дублети: *свијесӣ*; *савјесӣ*; *свијеӣ*; *савјеӣ* и сл.<sup>52</sup>

<sup>47</sup> Речник закона 1856, 337.

<sup>48</sup> Богишић 1984, 440.

<sup>49</sup> Богишић 1986, 128.

<sup>50</sup> Ергелјановић 1981, 322.

<sup>51</sup> Бојовић 1992, 126.

<sup>52</sup> Богишић 1986, 128.

Приликом другог читања нацрта Законика закључено је да се првобитно предложени термин *орба* замени речју *орање*.<sup>53</sup> Ово питање остало је међутим отворено до краја читања нацрта Законика, када је Одбор констатовао да „*орба* није баш разумљиво, али као неко скупно вријеме орања боље је него *орање*”.<sup>54</sup> Тако је у првом издању Законика остао термин *орба*, али је у другом издању Законика замењен термином *орање*.

XIII. *увјет* [чл. 25, 27, 48, 53, 54, 64, 120, 190, 207, 338, 339, 668, 705, 722, 723, 726, 737, 753, 775, 833, 895, 973. ОИЗ ЦГ]. *услов* [чл. 566–569, 597, 939–942. ОИЗ ЦГ], *условни уговор* [члан 939. ОИЗ ЦГ], *одложни услов* [чл. 568, 940. ОИЗ ЦГ], *разрешини услов* [чл. 569, 940. ОИЗ ЦГ], *увјет* [чл. 25, 27, 48, 53, 54, 64, 120, 190, 207, 338, 339, 668, 705, 722, 723, 726, 737, 753, 775, 833, 895, 973. ОИЗ ЦГ]

Термини *услов* и *увјет* у Законику нису употребљени као прави синоними. Порекло оба термина Богишић је добро познао и осврнуо се на то у писму К. Војновићу<sup>55</sup> и у свом чланку.<sup>56</sup>

Приликом књажевог и Богишићевог читања нацрта Законика констатовано је да се „*увјет* више мили него *услов*”.<sup>57</sup> У свом писму Кости Војновићу Богишић каже да су термин *услов* „употребљавали правници у Србији”, а да се *увјет* „у народу говори, барем у Дубровнику [...] или да у Црној Гори није ријеч много позната”. Богишић у свом чланку за реч *увјет* каже да има доста честе потврде у старим списима (при том се позива на „Даничићев речник” [заправо *Rječnik JАЗУ*]), те да је у Приморју и даље жива њена употреба, али да је у другим крајевима „наумила сасвим ишчезнути из живога језика”. За *услов* пак каже да нам је доспела преко руских књига, и то „не тако давно”, док Вуков речник не региструје ни једну ни другу реч. Треба приметити да је и Његош користио лексему *условије* (која је означена као славенизам), али не и *увјет*.

Ипак, Богишић је искористио оба ова термина и дистрибуирао је њихову употребу. Термином *услов* означио је посебан елемент уговора (лат. *conditio*, франц. *la condition*, нем. *Bedingung*)

---

<sup>53</sup> *Бојовић* 1992, 174.

<sup>54</sup> *Бојовић* 1992, 187.

<sup>55</sup> *Мариновић* 1958, 203.

<sup>56</sup> *Богишић* 1986, 130.

<sup>57</sup> *Бојовић* 1992, 180.

који се може предвидети при закључивању. Отуда се такав уговор у Законику назива *условни уговор*. За атрибут одложни код термина *одложни услов* Богишић каже да је настао „под упливом руштине”, а да је термин *разрјешни услов* његова творевина.<sup>58</sup> У завршници другог читања нацрта Законика Одбор је закључио „да се разумије *разрјешни*”.<sup>59</sup> За случајеве општег карактера (како сâм каже: „у смислу *Bedingnis*”), који су и знатно чешћи у Законику, користио је термин *увјет*, као у примерима *и сви други увјети по којима се добро уситуја; по увјетима који се излажу у чланцима 24 и 828.*

У оба значења Грађански законик Србије (§ 474, 546) користи термин услов, као и савремено законодавство (Закон о облигационим односима). *Правно-йолићичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 62) има термин *увјет, иујет*.

XIV. *уговор* [чл. 494–569, 905–908. ОИЗ ЦГ], *погодба* [чл. 173, 181, 214, 225, 251, 253, 288, 428, 775, 905, 928. ОИЗ ЦГ], *добра воља* [члан 343. ОИЗ ЦГ], *воља уговорника*, *уговор* [наслов испред члан 518, члан 907. ОИЗ ЦГ], *добра привола или прислајање уговорника* [чл. 191, 198, 208, 380, 404, 420, 466, 505, 557, 630, 647, 650, 690, 707, 988. ОИЗ ЦГ], *пријетња* [чл. 518, 523, 908, 909. ОИЗ ЦГ], *озбиљно илашење* [чл. 518, 523, 908. ОИЗ ЦГ], *узајамни уговор* [члан 920. ОИЗ ЦГ], *ништави уговор* [чл. 567, 918. ОИЗ ЦГ], *рушљиви уговор* [чл. 916, 918. ОИЗ ЦГ]

Богишић у свом чланку<sup>60</sup> каже да за означавање појма *contractus* (франц. *le contrat*, нем. *der Vertrag*) стоје на располагању две речи из живога народног језика: *уговор* и *походба*. Њему се чинило да је, како сâм истиче, за означавање тако важног формалног акта као што је *contractus*, коме претходе мање-више опсежна преговарања, требало изабрати „свечанију, одређенију и енергичнију реч”. По његовом мишљењу та својства више има реч *уговор* него *походба*. И кодификатор Грађанског законика Србије Јован Хаџић (с којим се иначе Богишић често није слагао у законодавним решењима) био се претходно одлучио за термин *уговор* (у руском законодавству исти је термин већ био устаљен), па је све то имало утицаја да се и Богишић определи

---

<sup>58</sup> Марашиновић 1958, 203.

<sup>59</sup> Бојовић 1992, 188.

<sup>60</sup> Богишић 1986, 129.

за њега. Треба додати да се лексема *уговор* јавља и у Польчком статуту и Његошевом језику. Ипак, Богишић није Законик лишио ни термина погодба. Ова реч му је изгледала „доста згодна” за појам *rasta adjecta*, тј. за исказивање суштине односа у који две стране ступају закључујући један формални акт означен термином *уговор*.

За појам *contractus* Грађански законик Србије (§ 531–560) користи термин *уговор*, као и савремено законодавство (Закон о облигационим односима), док *Правно-йолићичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 589) користи термин *погодба*, *pogodba*.

Битан услов за настанак уговора јесте *вoљa уговорникa*, о којој говори и Општи имовински законик. За појам *сaгласносiй вoљa* (лат. *consensus*, франц. *le consentement*, нем. *die Einwilligung*), без чега нема уговора, Законик користи дублетне термине *пrиволa* и *пrиспајањe уговорника*. У свом писму К. Војновићу Богишић каже да постоји глагол *пrиволиши*, „и то у народној пјесми (цар Лазар приволио небескому царству), отуда ријеч *пrиволa*, која је уосталом и од прије у литератури била”.<sup>61</sup> Заправо, лексема *пrиволa* пре Општега имовинског законика јавља се у Стулићевом и Шулековом речнику. За тај појам Грађански законик Србије користи термин *саизвољењe* или *пrиспанак уговорајућe сiранe*, а *Правно-йолићичка терминологија за аустријске словенске језике* (стр. 162) има термин *пrиспанje, саизвољењe; пrиспанje*. Савремено законодавство користи дублете: *сaгласносiй вoљa* и *пrиспанак уговорних сiранa*.

Околности које ограничавају слободу изражавања воле уговорних страна Општи имовински законик означава терминима *пrijeйтњa* и *озбиљно илашењe*, о којима је расправљао и Одбор приликом првог читања нацрта Законика. Тада је закључено да „мјесто *пrijeйтњa* треба ставити *сiрaх* или *засiрашењe*, то је резултат *пrijeйтњe*”. Такође је закључено да „ријеч *изнуђeњe* не би била јасна, него *принуђeњem* треба замјенити *сiловањem*, а ријеч *нудиши* значи *молиши*, *изнудиши*, *измолиши*.<sup>62</sup> На крају другог читања нацрта Законика Одбор је закључио да је „боље казати *сiрашењe* него *илашењe*, али уз то нека буде и

---

<sup>61</sup> Мартиновић 1958, 291.

<sup>62</sup> Бојовић 1992, 101.

“*пријеђиња*, која страх рађа”.<sup>63</sup> Лексема *пријеђиња* јавља се и у Његошевом језику. Термин *добра воља* који се на једном месту помиње у Општем имовинском законику постоји и у Грбаљаском законику.

У вези с недостатцима у вољи уговорних страна Одбор је прихватио атрибуте *нишићав* и *рушићив*, који се у Законику користе у двочланим терминима: *нишићави уговор* и *рушиљиви уговор* (као и у термину *рушиљив дар*). Лексему *нишићав* Богишић је користио и у свом *Зборнику садашњих прavnih обичаја у јужним Славена*, I, а коришћена је и касније у литератури: у преводу *Корана* Мића Љубибрата и преводилачким радовима Светислава Вуловића, књижевним делима књаза Николе и Јосипа Косора и у публицистици („Босанска вила, лист за забаву, поуку и књижевност”), а нашла се и у лексичкој збирци из говора Џуџа у Црној Гори (сакупио Митар Пешикан).

Предлог да се употреби израз *рушићив* настао је приликом књажевог и Богишићевог разматрања нацрта Законика,<sup>64</sup> а у коначној верзији кодификован је облик *рушиљив*. У свом писму К. Војновићу Богишић каже да је термин *рушиљиви уговор* његова творевина.<sup>65</sup> Термин *нишићави уговор* (лат. *nullum [negotium]*) користи се и у савременом законодавству, док је Грађански законик Србије (§ 539) користио нешто развијенију синтагму: *уговор који закон унишићава*.

Богишић је прокоментарисао и термине *узаямни уговор* и *двоспирани уговор*.<sup>66</sup> За термин *узаямни уговор* (једно време у нацрту Законика фигурирао је термин *обоспирани*)<sup>67</sup> каже да „није друго до пријевод ријечи *synalagmatikos*, која је примљена и у Француској *synallagmatique*”. А за термин *двоспирани уговор* (*zweiseitig*) пак каже да „никако не ваља јер је сваки уговор двостран; то је управо бесмислица”. У савременом законодавству за институт *узаямног уговора* из Општега имовинског законика (франц. *le contrat synallagmatique ou bilatéral*, нем. *zweiseitig verbindlicher Vertrag*) користи се ипак термин *двоспирани уговор*, док га је Грађански законик Србије дефинисао описно.

---

<sup>63</sup> *Бојовић* 1992, 189.

<sup>64</sup> *Бојовић* 1992, 179.

<sup>65</sup> *Маршиновић* 1958, 203.

<sup>66</sup> *Маршиновић* 1958, 203.

<sup>67</sup> *Бојовић* 1992, 177.

XV. *удружење*, или *удруга*, или *ортаклук*, или *ортачина*, или *друштво* [чл. 418–441, 885–891. ОИЗ ЦГ], *удруженик* или *друг* [чл. 419–430, 885. ОИЗ ЦГ], *чланови друштва* или *другови* [чл. 726, 738, 739–745, 753. ОИЗ ЦГ], *простојо* *удружење* или *простоја* *удруга* [чл. 441–885, 885–891. ОИЗ ЦГ], *шековинско* *удружење* или *шековинско друштво* [члан 886. ОИЗ ЦГ], *друштво на гене* *акције* [члан 754. ОИЗ ЦГ]

Поред у народном језику одомаћених термина *ортаклук* и *ортачина* (лат. *societas*, франц. *la société*, нем. *die Gesellschaft*) Општи имовински законик озаконио је у истом значењу и термине: *удружење*, *удруга*, *друштво*. Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је констатовао да „ријеч *ортачина* још треба, али је и *удружење* лијепа и разумљива ријеч”.<sup>68</sup> Законик разликује *простојо* *удружење* (или *простоја* *удруга*) и *шековинско* *удружење*.

За овај институт Грађански законик Србије (§ 751) користи термине *ортаклук*, *ортачко друштво*, а *Правно-политичка шерминологија за аустријске словенске језике* (стр. 246) термине: *ортачтво*, *ортаклук*; *ортачтво*, *ортаклук*. Савремено законодавство (Закон о облигационим односима) у овом значењу користи термин *ортаклук*, а термини *удружење* и *друштво* у савременом законодавству добили су другачија (шира) значења, која су шира и од значења термина *шековинско* *удружење*, односно *шековинско* *друштво*.

Припадника овог облика пословног удружила (лат. *socius*, франц. *l'associé*, нем. *der Gesellschafter*) Богишић назива: *удруженик* или *друг*, а у множини: *удруженици*, или *удругари*, или *другови*, или *дружина*. Грађански законик Србије (§ 727–758) има термине *ортак*, *ортаци*, као и савремено законодавство, док *Правно-политичка шерминологија за аустријске словенске језике* (стр. 247) има и *друг* и *ортак* (*drug*, *ortak*). Термин *друг* налази се и у Польском статуту.

Одбор је, приликом другог читања нацрта Законика, поводом имовине *шековинског* *удружења* расправљао о домаћем еквиваленту за интернационални термин *акција* и тада је констатовао да је бољи облик *удијоница* од *дијоница*.<sup>69</sup> На крају је у Законику (члан 754) уз термин *акција* наведен дублет *дионица*, а та

---

<sup>68</sup> *Бојовић* 1992, 124.

<sup>69</sup> *Бојовић* 1992, 140.

врста друштва означена као *друштво на деонице (акције)*. А београдски професор Андра Ђорђевић, који је о Општем имовинском законику опширно писао исте године кад је он ступио на снагу, примећује поводом термина *дионица (акција)* да је и у Пољичком статуту употребљен термин *деоница*.<sup>70</sup> С тим у вези треба ипак приметити да се у Пољичком статуту термин *дионица* користи у односу на земљу (*particula tereni*),<sup>71</sup> што Богишићу и Одбору није сметало да га употребе за означавање другог појма – *акција*.

XVI. *иштета* [чл. 541, 923–925. ОИЗ ЦГ], *просића иштета* [чл. 541, 924. ОИЗ ЦГ], *изгуб добијика* [члан 923. ОИЗ ЦГ], *поштупна иштета* [чл. 541, 923, 925. ОИЗ ЦГ], *иштетник* [члан 572. ОИЗ ЦГ], *оиштетеник* [члан 600. ОИЗ ЦГ], *неодољива сила* [чл. 367, 392. ОИЗ ЦГ], *омањи немар* [чл. 541, 928. ОИЗ ЦГ], *крајњи немар* (чл. 541, 928. ОИЗ ЦГ), *одвлака или доња* [чл. 543, 545, 546, 548, 922. ОИЗ ЦГ], *одвлачник* [члан 922. ОИЗ ЦГ]

Општи имовински законик (члан 923) дефинисао је институт *иштета*, „у ширем значењу”, али је истовремено разлучио два облика штете: *просића иштета* (лат. *damnum emergens*, нем. *ugehender Schaden*) и *изгуб добијика* (лат. *lucrum cessans*, франц. *le gain*, нем. *abgehender Gewinn*). Истовремено постојање оба ова облика штете Законик назива *поштупна иштета* (лат. *damnum emergens et lucrum cessans*, франц. *les dommages et intérêts*, нем. *das Interesse*), о чему је расправљано приликом првог читања нацрта Законика.<sup>72</sup>

Савремено законодавство (Закон о облигационим односима) уместо термина *просића иштета* има термин *обична иштета*, а уместо термина *поштупна иштета* има термин *укупна иштета*. Грађански законик Србије (§ 819) оба ова института дефинише описно.

За термин *изгуб добијика* Богишић каже у свом писму К. Војновићу да су „обје ријечи народне”, али да их је он први употребио заједно као технички термин за *lucrum cessans*. Као што је речено, приликом првог читања нацрта Законика Одбор је прихватио лексему *изгуб* (а тиме и термин *изгуб добијика*)<sup>73</sup> уз

<sup>70</sup> Видети Ђорђевић 1986 [1888], 487.

<sup>71</sup> Видети *Рјечник к пољичком старојулу у: Lingua croatica conscripta* 1890, 231.

<sup>72</sup> Бојовић 1992, 120.

<sup>73</sup> Бојовић 1992, 112.

напомену да се користи у народу, а и да се среће у Његошевом *Горском вијеницу*. Лексема *изгуб* јавља се такође у делима Ј. Ка-вањина, С. М. Љубише и народним песмама из Вукових збирки. Грађански законик Србије (§ 819) овај институт назива *изгубљени добитак*, савремено законодавство *измакла корисност* или *из-губљена добит*, а *Правно-йолијичка терминологија за ау-стријске словенске језике* (стр. 253) *престајни добитак, prestajni dobitak*.

Код института *иштете* Општи имовински законик разликује две стране: *иштетника* и *иштетећеника*. У свом писму К. Војновићу Богишић каже да је *иштетник* црногорска реч (напомиње и то да се у Дубровнику детету каже да је *иштеточина*), а да је термин *иштетећеник* узео као еквивалент за немачки термин *Beschädigter*.<sup>74</sup> Лексему *иштетник* бележи и Вуков речник (где се напомиње да се јавља у Црној Гори), али се среће и у Польском статуту (у форми *иштетник*). Грађански законик Србије (§ 817, 825) користи термине *иштеташ* и *иштетећени*, а савремено законодавство термине *иштетник* и *иштетећени*.

Током читања нацрта Законика Одбор је расправљао и о терминима за означавање узрока настанка штете. Прво је констатовано да је прихватљив термин *ризик* (лат. *periculum rei*, франц. *le risque*, нем. *die Gefahr*), док Грађански законик Србије (§ 658) користи термин *ојаснос*. Закључено је такође да уместо термина *удес* треба узети термин *случај*, па је тако усвојен и термин *случајна иштета*. С тим у вези усвојен је и термин *неодо-љива сила* (лат. *vis major*, франц. *la force majeure*), који су прописи Краљевине Србије (§ 245а, тачка 2. Закона о грађанском поступку Краљевине Србије) називали *неодолив доѓај*. Савремено законодавство за овај институт користи термин *виша сила*.

Приликом првог читања нацрта Законика одлучено је да се усвоји термин  *прекомјерни немар* (лат. *culpa lata*, франц. *la faute, lourde*, нем. *das grobe Versehen*),<sup>75</sup> који је касније преименован у *круїни немар*, да би на предлог књаза Николе био коначно усвојен термин *крајни немар*.<sup>76</sup> Термин *крајња немарнос* у исто време употребљена је у *йубилисацији* („Бршљан, лист за забаву, поуку и књижевност”, Београд, 1885). Овај институт Грађан-

---

<sup>74</sup> Марашиновић 1958, 204.

<sup>75</sup> Бојовић 1992, 104.

<sup>76</sup> Бојовић 1992, 177.

ски законик Србије (§ 819) назива *крајње небрежење*, а савремено законодавство (Закон о облигационим односима) *крајња нећажња* или *груба нећажња*.

Генеза дублета *доиња* и *одвлака* (лат. *mora [solvendi vel accipendi]*, франц. *la démeure*, нем. *die Verzögerung* или *der Verzug*) била је такође нешто дужа. Приликом првог читања нацрта Законика Одбор је констатовао да се за овај институт узме термин *задоцњење* или *одоцњење*, а Богишић је записао да се њему овај други термин „боље допада”.<sup>77</sup> Приликом другог читања Законика фигурирао је термин *доиња*, али су чланови Одбора из Црне Горе били мишљења да је од њега бољи израз *задоцњење*, „јер је свакоме разумљивије”.<sup>78</sup> И у завршници другог читања Законика расправљало се о алтернативним терминима *задоцња*, *доиња*, *доињење*, *йовлака*, па је „нађено да је најбоље *доиња*, *доињиши*, *који задоцни*”. У свом писму К. Војновићу Богишић каже да је термин *доиња* или *одвлака* сâм сковао, а да у народном језику постоје глаголи *доињиши* и *одвлачиши*, „али субстантива нема, има само одвлачење”. Затим додаје да *одвлачник* долази од *одвлака* и закључује: „Као што је *одвлака* моја формација, коју нијесам сретао ни у законима ни у правника, тако је и *одвлачник*.<sup>79</sup> Термин *одвлака* забележили су ипак знатно раније речници: Белостенчев, Јамбрешићев, Хабделићев, Стулићев и Даничићев, а јавља се и у *Monumenta serbica* и књижевним делима: Мирка Боговића (1856), Матије Бана (1891) и Јосипа Драженовића (1901).

За овај институт Грађански законик Србије (§ 823, 889) користи термин *задоцњење*, а савремено законодавство термин *доиња*, док се лице коју пада у доцњу дефинише описно.

### 3. ЗАКЉУЧЦИ

На основу претходне анализе порекла, односно генезе кључних правних термина из инвентара терминолошке лексике Општега имовинског законика могу се извући следећи закључци:

---

<sup>77</sup> *Бојовић* 1992, 104.

<sup>78</sup> *Бојовић* 1992, 169.

<sup>79</sup> *Мартиповић* 1958, 202, 203.

1. Врло је мало термина из области имовинског права у савременом законодавству који немају упоришта у српском терминолошком наслеђу, односно које није користио неки од три коментарисана правна споменика – Општи имовински законик, Грађански законик Србије и *Правно-политичка терминологија за аустријске словенске језике*.

2. У савременом законодавству не среће се више десетак термина који су били коришћени у Општем имовинском законику, Грађанском законику Србије и *Правно-политичкој терминологији за аустријске словенске језике* (у сва три правна споменика или у некима од њих). То не значи да су ишчезли сви правни институти на које се ти термини односе, као што је случај с терминима (и институтима) *Кућа* или *кућна заједница* и *кућни стварјеница* или *ствареница Куће* из Општега имовинског законика (њихови су еквиваленти *задружна кућа* или *задруга* и *ствареница куће* или *ствареница задруге* из Грађанског законика Србије). За преостале правне институте из ове групе у савременом законодавству користе се: а) или потпуно другачији термини: уместо *благонаравље* или *благонаравије* – термин *мортал*; уместо *пријамник* или *пријамник права* – термин *правни следбеник*; уместо *кујовина на поочек* – термин *продалаја са оброчним оплатама цене*; уместо *испис* или *исписање* код хипотеке – термин *брисање хийдешке*; б) или структуарално слични термини: уместо *промјена/промена* – термин *размена*; уместо *закупник* – термин *закупац*; в) или уместо раније коришћених термина (*давалац у наруч и узималац у наруч* из Општега имовинског законика; *господар ствари даје у наруч и послугойрилац* из Грађанског законика Србије; *узималац у посуду, посудовник, посудовник, што што узима у наруч из Правно-политичке терминологије за аустријске словенске језике*) – савремени пропис описно дефинише дати појам.

3. Постоји тридесетак термина који су заједнички савременом законодавству и Општем имовинском законику, а нема их у Грађанском Законику Србије и *Правно-политичкој терминологији за аустријске словенске језике*, па се основано се може претпоставити да су то оригинални термини Општега имовинског законика који су продрли у савремено законодавство. То су термини:

савр. *нишићави уговор* (ЗОО); *нишићави уговор* [чл. 567, 918. ОИЗ ЦГ];

- савр. *арилог уговору* (ЗОО); *ариложје к уговору* [члан 936. ОИЗ ЦГ];
- савр. *рушљивосӣ уговора* (ЗОО); *рушљивосӣ уговора* [члан 916. ОИЗ ЦГ];
- савр. *рушљиви уговор* (ЗОО); *рушљиви уговор* [чл. 916, 918. ОИЗ ЦГ];
- савр. *заблуда* (ЗОО); *заблуда* или *йоҳрешика* [чл. 521, 911, 912, 945. ОИЗ ЦГ];
- савр. *ариговор* (ЗОО); *ариговор* [члан 285. ОИЗ ЦГ];
- савр. *ризик* (ЗОО); *ризик* [чл. 543, 932. ОИЗ ЦГ];
- савр. *доиња* (ЗОО); *одвлака* или *доиња* [чл. 543, 545, 546, 548, 922. ОИЗ ЦГ];
- савр. *ареӣња* (ЗОО); *ариеӣња* [чл. 518, 523, 908, 909. ОИЗ ЦГ];
- савр. *одложни услов* (ЗОО); *одложни услов* [чл. 568, 940. ОИЗ ЦГ];
- савр. *случај* (ЗОО); *случај* [члан 931. ОИЗ ЦГ];
- савр. *йодзакуӣ* (ЗОО); *аренајам* или *йодзакуӣ* [чл. 285, 878. ОИЗ ЦГ];
- савр. *накнада, најамнина* (ЗОО); *најмовина* [члан 276. ОИЗ ЦГ];
- савр. *аребијање йоӣраживања (комиензација)* (ЗОО); *аребијање дуга* [чл. 385, 615–619, 949. ОИЗ ЦГ];
- савр. *сједињење обавеза (конфузија)* (ЗОО); *слијевање* или *сједињење дуга* [чл. 620, 860. ОИЗ ЦГ];
- савр. *задужбина* (ЗЗФФС); *заклада* или *тарајна задужбина* [чл. 755–760, 763–766. ОИЗ ЦГ];
- савр. *добиӣ, добиӣак* (ЗОО); *добиӣак* [чл. 688, 726, 745, 891, 924. ОИЗ ЦГ];
- савр. *шишетник* (ЗОО); *шишетник* [члан 572. ОИЗ ЦГ];
- савр. *старателъство* (ПЗС); *старателъство* [чл. 653–655, 660, 670–672. ОИЗ ЦГ];
- савр. *стараталац* (ПЗС); *старатайел* [чл. 644–646, 648, 653, 664, 960, 961. ОИЗ ЦГ],
- савр. *шишићеник* (ПЗС; ПЗЦГ); *шишићеник* [чл. 673, 960, 962. ОИЗ ЦГ];

савр. *нейокрећино добро, нейокрећносӣ, некрећинина* (ЗОСПО); *нейокрећино добро* [чл. 56, 57. ОИЗ ЦГ];

савр. *йовласно добро* (ЗОСПО); *йовласно добро* [члан 853. ОИЗ ЦГ];

савр. *йослужно добро* (ЗОСПО); *йослужно добро* [члан 853. ОИЗ ЦГ];

савр. *давалац залогe* (ЗОО); *давалац залогe* [члан 179. ОИЗ ЦГ];

савр. *йраво йрече куйовине* (ЗОО); *йраво йрече куйње* [чл. 49–52, 57, 58, 60, 64, 107, 254–256. ОИЗ ЦГ];

савр. *таржишина иена и текућа иена* (ЗОО); *таржна (ћазарска) ијена* [члан 223. ОИЗ ЦГ];

савр. *ћубитник ојкладе* (ЗИС); *ћубитник оклада* [члан 476. ОИЗ ЦГ];

савр. *добитник ојкладе* (ЗИС); *добитник оклада* [члан 476. ОИЗ ЦГ];

савр. *обезбеђење дугa* (ЗОО); = *обезбједа (сиђурносӣ) дугa* [чл. 174, 864. ОИЗ ЦГ].

4. У савременом законодавству постоји мања група термина којих је било или у Грађанском законику Србије или у *Правно-јолићичкој терминологији за аустријске словенске језике* (или пак у оба ова правна споменика) – а нема их у Општем имовинском законику. Уместо тих термина Општи имовински законик користио је као еквиваленте за те правне институте следеће термине: *засиљава, рукодавалац, љовјерник, йрезалоѓа, већинак* (или *добитић*), *давалац у закућ, намјењеник* или *наречени примац, осиљавилац* или *давалац на осиљаву, хранилац ствари, зајрјетиа расијолаџања имовином*. То су такође оригинални термини Општега имовинског законика, којима треба додати и дублете из Законика: *јренажам, задавак, рукодаће, влаштина, држина, куйовина на обид, зло лукавсћиво, дружина, дружински љаслови, ђивола и др.* Чињеница да се ти термини не користе у савременом законодавству – а нису се користили ни у Грађанском законику Србије ни у *Правно-јолићичкој терминологији за аустријске словенске језике* – говори о њиховој слабој виталности у правној пракси. Како нису надживели Општи имовински законик, постали су *терминолошки иситоризми*.

Цитирана литература  
са скраћеним ознакама библиографских јединица

*Богишић 1967*

Валтазар Богишић, *Метод и систем кодификације имовинског права у Црној Гори* [приредио Томица Никчевић, серија САНУ Посебна издања, књ. CDIX], Београд, 1967.

*Богишић 1984*

Валтазар Богишић, *Правни обичаји у Црној Гори, Херинговини и Албанији (Анкета из 1873. ј.)* [приредио Томица Никчевић, серија ЦАНУ Историјски извори, књ. 2], Титоград, 1984.

*Богишић 1986*

Валтазар Богишић, *Изабрана дела и Општи имовински законик за Црну Гору* [приредила Јелена Даниловић, серија Класици југословенског права у издању НИУ Службени лист СФРЈ], Београд, 1986.

*Богишић 1998*

Валтазар Богишић, *Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору и изабрана дјела* [приредила Јелена Даниловић], Подгорица–Београд, 1998.

*Бојовић 1992*

Јован Р. Бојовић, *Усвајање текстила Општих имовинских законика за Књажевину Црну Гору*, Подгорица, 1992.

*Борђевић 1986 [1888]*

Андра Борђевић, *Преглед правних термина коришћених у Општем имовинском законику* [у:]: Валтазар Богишић, *Изабрана дела и Општи имовински законик*, Београд, 1986, 487–500.

*Ердељановић 1981*

Јован Ердељановић, *Кучи, Браћоножићи, Пићери*, Београд 1981.

*Лексикон ћићанској праве 1996*

Лексикон ћићанској праве: описани део ћићанској праве, стварно право, облигационо право, наследно право, породично право, ауторско право, право индустријске својине, лично право, ћићанско-јројесно право [главни уредник Обрен Станковић, издавач Номос], Београд, 1996.

*Лексикон облигационој праве 2001*

Илија Бабић, *Лексикон облигационој праве*, Београд, 2001.

*Lingua croatica conscripta* 1890

Линђуа ироатица цонсиријаша, хрватски јисани закони: винодолски, Јољички, врбански а донекле и свега крчкоћа ошока, кастиавски, вејриначки и Јрсайски, Загреб, 1890.

*Луковић* 2003

Милош Луковић, *Истраживања Валпазара Богишића Јелменског друштва у Црној Гори, Херцеговини и Албанији, „Балџаница”,* ЦЦЦИВ/2003 Београд, 2004, 237–265.

*Луковић* 2004

Милош Луковић, *Језичко обликовање Ошићега имовинског законика, Архив за правне и друштвене науке,* бр. 3–4, Београд, 2004, 241–288.

*Мартиновић* 1958

Нико С. Мартиновић, *Валпазар Богишић. I. Историја кодификације ирногорског имовинског права,* Цетиње, 1958.

*Медаковић* 2001[1860]

Милорад М. Медаковић, *Живот и обичаји Црногораца,* Београд, 2001[1860].

*Речник закона* 1856

Ђорђе Петровић, *РНчникъ закона', уредба', и уредбены прошица' изданы у Княжеству Србији одъ 1827. до половине 1854. год.,* Београд, 1856.

*Речник Његошева језика*

*Речник језика Пејтра II Пејтровића Његоша, I-II* [израдили Михаило Стевановић и сарадници], Београд–Титоград–Цетиње, 1983.

*Станковић–Орлић* 1999

Обрен Станковић, Миодраг Орлић, *Сиварно право,* Београд, 1999.

*Терминологија* 1853

*Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs. Deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separat-Ausgabe,* Wien, 1853.